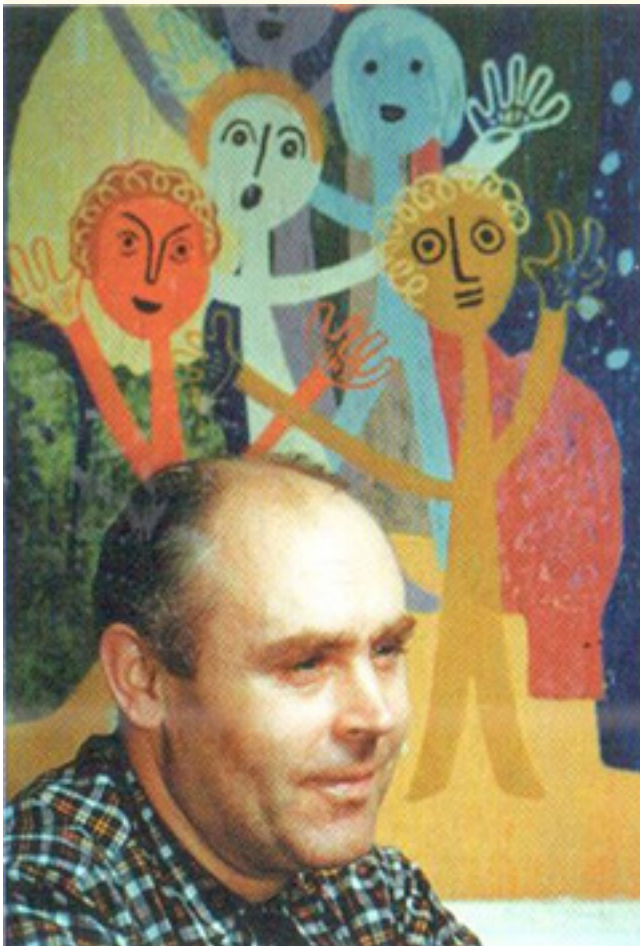

DAILININKS DARGIS AL'PUONSOS:

daug metu pu pasauli
blaškīts, bet tievėškė
šėrdie vės laikės

MUKIENĖ Danutė

Dargis Al'puonsos. Potuograps nežėnuoms.
Portėgra-pėjė iš RKIC archiva

Pri 1990 metās dailininka Dargė Al'puonsa (1909–1996) rašita ronkraštė (atsėmėnėmu) „Šis tas apie save“ prisiedo jau ne pėrma karta. Laiškās so anou bendravau 1992–1995 metās. Jau nebėseit ė prisėmintė, kāp ta pažintės prasėdiejė. Greitiausė ons pats, Vuokītėjuo i ronkas patekos 1991–1993 metās Palonguo leistam laikraštiau „A mon sakaak?“, parašė laiška i redakcėjė ėr atsiuntė sava grafikas darbū kuopėju, paruodū kataluogu. Laikou ei-

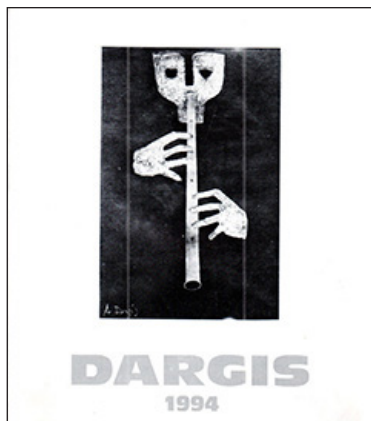
tont tas bėndravėms tarp mūsa jau bova neoficelos. Iš anuo laiškū jauties, ka dailininka gīvenėms artie pri neišvėngama taška, ka ons tou sopront ė, kol dā ė laika, nuor, ka bėnt dalis tuo, kou ėr sokūrės, parašės, nokeliautom i gimtėnė. Ė keliava. Pėrmiausė – i Lietovuos dailės muziejo (dabā Lietovuos naciounalėnis dailės muziejos), vuo nu 1991 metu – i Mažeikiu muziejo. 1988 metās Vilniou bova surengta pėrmuoji A. Dargė kūrības paruoda, vuo 1994–ās, metās, dailininka 85-ūju gėmėma metėniu pruogo jau bova galėmībė anuo retruospektīvėnė dailės kūrėniū paruoda sorėngtė ė Mažeikiu muziejou. Anuo bova ekspunoujemė A. Dargė Mažeikiu muziejou paduovėnuotė kūrėnė.

1994 m. A. Dargis tā paruodā adresava tuokius žuodius: „Mieli svečiai Mažeikių žemaičiai, man šiandien didelė šventė – mano dailės darbai Mažeikių muziejuje. Ten mano tėviškė, ten mano namai. Ačiū Mažeikių miestui, kad neleido muziejui užmigti, ačiū muziejaus darbuotojams už mano dailės darbų globojimą, ypač V. Ramanauskui. Jo pastangom mano dailės darbai surado saugią vietą Mažeikių muziejuje.“ Padiekas pabaiguo – dailininka parašos ė sumažints rankas delna atspauds.

Iš Mažeikiu muziejaus ta paruoda bova noke-liavusi ėr i Plungė, vuo kėik vieliau – i Kauna. Tās patės metās jubiliejenė A. Dargė kūrības paruoda bova sorėngta Lemontė (Iljėnuojaus valstėjė, JAV) veikosėmė Lietoviu dailės muziejou. Tuos paruoduos kataluoga vėršėlie ė išspausdins lietovėškā parašits tuoks menuotėrininka Lapkaus Dana teksts:

„Alfonsas Dargis gimė Reivyčiuose, Mažeikių apskrityje 1909 m. 1929–1936 m. studijavo dekoratyvinę tapybą ir grafiką Kauno meno mokykloje, dėstant Ušinskui, Šklėriui, Kalpokui, Galdikui. Su kitais moderniai nusiteikusiaiis meno studentais įkūrė garsią „Formos“ grupę. Dargio diplominis darbas „Lietuviškos vestuvės“ buvo įvertintas Lietuvos valstybine stipendija, kurios pagalba 1936–1940 m. dailininkas studijavo scenografiją ir meno istoriją Vienos meno akademijoje. 1940–1951 m. dirbo scenografu Vokietijos ir Čekoslovakijos teatruose. 1951 m. Alfonsas Dargis persikėlė į Ameriką, Rochester'į, kur įsteigė savo „Forma Art studio“. 1985 m. dailininkas sugrįžo gyventi į Vokietiją.

Alfonsas Dargis yra sukūręs virš pusantro tūkstančio tapybos ir grafikos darbų, surengęs virš 50

1994 m. vikosės A. Dargė kūrības paruoodus kataluoga vėršielis

personalinių parodų. Jo kūrinių turi įsigiję pasaulinio lygio New York'o Modernaus meno muziejus, Dallas'o, Filadelfijos, Boston'o vaizduojamojo meno muziejai. 1989 m. didelės Dargio parodos įvyko Chicago's Čiurlionio galerijoje ir Lietuvos dailės muziejuje Vilniuje.

Išskirtinis Alfonso Dargio kūrybos bruožas yra moderniai archajiškas formos primityvizmas. Iš elementarių, kartais nueinančių į dar kubistų naudotas geometrines figūras, elementų Dargis modeliuoja savo paveikslų herojus – juokingai liūdnuos Žemaitijos medinukų ir Vakarų Europos modernistų vaikus.

Kiekvienas Dargio kūrinys prasideda nuo abstrakčios formos, linijų ritmo, proporcijų santykio ir baigiasi sukrečiančia elegiška nuotaika. Išėjio dvasinis nerimas kiekviename Dargio paveiksle deda paskutinį potėpį ar štrichą, kurį groteskiškas, sakytume liaudiškas, kūrinių humoras tik dar paryškina.

Dauguma Alfonso Dargio paveikslų sukurta tapybos arba grafikos technika. Jo grafika tapybiška, o tapyba – grafiška. Linijos lenktyniauja su spalvomis, kas mandagiai užleis kelią ir pabrėš kito svarbumą. Dailininkas naudoja nedaug spalvų: tamsiai raudoną, plytinę, rudą, samaninę. Tapybinio turtingumo pasiekta įgimtai jautrių įvairių pustoniu derinimu.

Dargio kompozicijos artimos scenografinėms fantazijoms su scenos aikštele, pakilomis, kartono dekoracijomis ir užkulisiais. Keistai svaiginančioje erdvėje dailininkas apgyvendina minimalių skaičių aktyvių formų. Neutralus, dekoratyvus fonas. Koncentruota išraiškos jėga paveikslai, nelyginant geri plakatai, rodos, sustabdo praeinančią žiūrovą. Šių kūrinių pasaulis yra karnavalas. Dargio personažai asocijuojasi su spektaklio veikėjais ar Užgavėnių kaukių procesijos dalyviais. Jie – mūsų aistrų bei polėkių simboliai ir atspindžiai.“

1996 metās, tās patēs, ka dailininks mērė, bova

Dargė Al'puonsa kūrėnīs. Portėgrapėjė iš RKIC archiva

sorėngta jau ontruojė anuo kūrības paruođa Mažeikiu muziejou. Paruođa išleistame bokletelie, istuorėks, dailietirėnėks, tou laiko daug dailininku, katrū darbā sogrīža i Lietova, gluobuojės Liotkos Vėktuors A. Dargė kūrība tēp apėbūdėna:

„Dramatišką žmogaus likimą, jo santykį su gamta ir socialine aplinka regime ir Alfonso Dargio kūryboje. Ji rodo, kaip šalia akivaizdžių ryšių su nacionaline kultūra ir tarpukario dailės (ypač grafikos) tradicijomis atsiranda universalesnė gamtos ir žmogaus samprata, į meninį vaizdą skverbiasi XX a. antrosios pusės plastinė kalba.

Nėra paprasta surasti A. Dargio kūrybos stiliui tinkamiausią apibūdinimą. Greičiau galima kalbėti apie kelių stilistinių principų lygiagretumą, sugyvenančias keleriopas dvasines bei tapybines nuostatas: ekspresionizmą (deformacija, primityvas, formos grubumas), siurrealizmą (keistumas, mistika, absurdas), ironiją bei groteską (klounų, kaukių, stabų, komišku personažų motyvai), racionalumą (tapybinė tvarka, apgalvota kompozicija), spontaniškumą, automatizmą (brūkšniavimas, improvizavimas spalvų sluoksniais).

Paskutiniais gyvenimo dešimtmečiais spalvos vaidmuo A. Dargio paveiksluose išaugo, vienok spalvomis nebuvo tapoma, jų plokštumos sudarė piešiamų figūrų foną. Todėl dažnu atveju piešinys yra

(Nukelta į 50 p.)

A. Dargis. „Europa. XX omžius“. 1992 m. Portėgrapėjė iš RKIC archiva

iškalbingesnis, sutelkęs daugiau emocinės galios, nei spalva. Jei priešyns – melodija, tai spalva jam – akordas.

A. Dargio kūryba išėivijos figuratyvinės tapybos kontekste – bene labiausiai laisva ir plačiausios nuotaikų amplitudės. Vienur ji naivi, žaisminga, linkusi pokštauti, ironizuoti, kitur – susidrausminusi, išreiškianti universalesnes (gėrio, santarvės, amžinybės) idėjas, dar kitu atveju – pasiduodanti nostalgijai, prisiminimams.

Neteigtume, kad dailininkas keletą dešimtmečių stovėjo tarsi kryžkelėje, rinkdamasis vieną ar kitą variantą. Greičiau tai jungties tarp nutolusios praeities ir realios nūdienos atvejis. Pasak K. Bradūno, „tas kone dingusio pasaulio prikėlimas ir jo sulietimas su mūsų amžiaus dailės slinktimi ir yra pati stiprioji Alfonso Dargio magija“.

Tamė bokletelie ir pateiktė ėr svarbiausė dailininka gėvenėma faktā, datas, nuruodīta, kuokėi Pa-saulė muziejė, galerėjės ir isėgėjė anuo kūrėniū.

Iš tuo, kas svarbesnė aple dailininka dā nebova

pasakīta, rėktom pamėnavuotė, ka Reivītiu kaims, katrame A. Dargis gėmė, tumet priklausė Mažeikiu valsčiu. Alpuonsa tievs bova Dargis Ėgnos, vuo mama – Ročātė (Dargienė) Morta. Tievs onkstėi mērė – bova iš neatsargoma nušauts 1920 metās. Tumet vėsė 40 hektaru ūkė rėkalā ožgriova ont dailininka mamas petiū. Vuo kor dar šeimuo augė 6 vākā! Alpuonsos bova vīriausis.

Pu kuriuo laika ūkie pradiejė šeiminkautė so našlė M. Dargienė apsėžanėjės tuos patiuos suoduos ūkininks Strazdauskis Juons, katras toriejė 35 hektarus žemės. Morta, gėvendama so anou, sosė-laukė dā ketoriū vākū.

Nu 1923 m. Al'puonsos muokies Mažeikiu vals-tībėnės gimnazėjės pėrmuo klasie. 1926 m. bova vėns iš Mažeikiu kraštuotirininuku Senuovės pažėnėma miegieju kuopelės, katra padiejė pagrindus Mažeikiu muziejaus ikūrėmou, steigies. Nu 1929 m. muokies Kauna mena muokikluo. Jaunīstie eiliava. 1931 m. išleida poezėjės kninga „XX amžiaus veidas“. 1933 m. karto so bėndramintės īsteigė dailininku grupė „Forma“, katra rūpėnuos grafikas mena plietuojėmo. 1936 m. pabėngė Kauna mena muokikla ėr gava de-korativėnės dailės specelista dipluoma. Kāp bovės gers stodėnts gava stipėndėjė tuolesnėms muokslams Vienuo (Austrėjė). Vienas dailės alkademėjė, katruo stodėjava scenuograpėjė, pabėngė 1940metās. Tumet bova trumpam sogrīžės i Lietova, bet ėe ėlgā neožsė-bova. Lietovuo ivedos sovietu valdė, pasėtraukė i Va-karus. Ėšvažiava patio laiko, nes neožėlgo sožėnuojė, ka anuo tievā ė bruolė ir īstrėmtė i Sibira.

1940–1951 metās A. Dargis dėrba ivairiūs Vuokītėjės ė Ėkėuosluovakėjės tėtėrūs. 1945 m. ap-sėžanėjė (anuo pati bova Luisa Berg). Tās metās dailininks dėrba Getingema tėtėrė. 1947 m. išleida sava dailės kūrėniū albuma „Lietuvių vestuvių papro-čiai“. Nu 1951-ūjū gėvena Ročesterie (JAV), dėrba pabrėkė „Kodak“, vuo laisvo laiko, ka tik toriejė ga-lėmībė, kūrė. 1954 m. bova apduovėnuots Dalasa grafiku asuocėjacėjės prizo, 1961 m. – Ročesterė universiteta Lilian Fairchild atmėnėma kasmetėnio prizo ėr „Juror's shaw“ prizo.

1973 metās išėjė i pėnsėjė ėr īsteigė dailės studėjė „Forma Art“. 1983 m. bova apduovėnuots JAV lie-toviu bendruomenės kultūras tarības dailės premėjė.

Aple sava kūrībini pruocesa dailininks ir rašės: „Pradėdamas dirbti turiu panaikinti ir pamiršti savo

A. Dargė kūrėnis. Portėgrapėjė iš RKIC archĩva

aplinką. Savo kūriniuose išreiškiu tai, ką matau savo vidujiniame pasaulyje. Kai šis išvalgumas ir jėga jausti silpnėja, nustoju dirbti. Pakartoti ankstyvesnes formas, reiškia kūrybinį nuovargį. Aš nerimstu.“

1985 metās A. Dargis so sava patė sogrĩža gĩventė i Vuokĩtėjė, isėkūrė kurortėnemė Frĩdrichshafena miestelie. Će par kelis metus gėmė daug anuo grafikas kūrėniū. Tas laikuotarpis dailininka kūrĩbuo bova vėns iš pruoduktĩviausiu ėr menėnė prasmė siekmingiausiu, nuors dėdėlė laimings ė nebova.

1987 m. svarbė sava kūrĩbas dali dailininks paduovėnuojė Lietovuos dailės muziejou. 1988 m. anuo darbū bova ekspuonuojama Lietovuo sorėngtu Lietovuos išėivėjės dailininku kūrĩbas paruoduo, vuo 1989 m. Vilniou Lietovuos dailės muziejės sorėngė jau pamėnieta pėrmoujė Lietuovuo šiuo dailininka retruospektĩvėnė kūrĩbas paruoda. 1991m. A. Dargis pradiejė palaikĩtė rĩšius so Mažėikiu muziejo, atsiuntė anam nemažā sava kūrėniū.

Dailininka svėkata stėprė pabluogiejė 1994 m. pu anuo patiuos – dėdiuosės gĩvenėma meilės Lui-

A. Dargis. „Neožmėrškėt monės“. 1989 m. Portėgrapėjė iš RKIC archĩva

sas, katrou uns liuob vadintė Lĩ, mėrtėis. Vėinamė iš mon atsiũstū laiškū ons 1994 m. rogpjũtė 20 d. rašė:

„Balandžio 24 d. mirė mano žmonelė – Lee. Sirgo, 6 d. gėrė mažai skystimo ir džiũvo inkstai, kepenys. Gyvenimas liko sudaužytas, krenta svoris, skauda kojų muskulai, akių stiprumas mažėja ir t. t. Liūdna. Tvarkau likusius darbus – dokumentus siunčiu į Lietuvą. [...]“. Pabaigoje – palinkėjimai „toliau dirbti kultūrinį darbą Žemaičių tėviškei“.

Pu kuriuo laika gavau ėr dėdėli laiška, katrame bova anuo jau pamėnavuotė 1990 m. rašitė atsėmėnėmā, kelė paruodū katalogā, ivairiuos šalies spauduo paskelbtū straipsniu aple A. Dargė kūrĩba kuopėjės, daug anuo grafikas kūrėniū nesplvuotu kseruokuopėju ėr ivairiū duokumėntu kuopėju.

A. Dargis mėrė 1996 m. sausė 13 dėina.

Trumpā sava gĩvenėma istuorėjė iki 1991 m. ons ėr aprašės tūs jau pamėnavuotūs atsėmėnėmūs „Šis tas apie savė“. Anuo fragmentu esam paskelbė 1999m. tretėmė žornala „Žemaičių žemė“ numerie (p. 24–25). Tėsinĩ pradėdam spausdintė dabā el. žornalė „Žemaičių žemė = Žemaitiu žemė“ (žr. p. 52–55).